

TRATATUL DE PACE ÎNTRE ROMÂNIA ȘI PUTERILE ALIATE ȘI ASOCIATE, SEMNAT LA PARIS LA 10 FEBRUARIE 1947

După victoria coaliției antifasciste în cel de-al doilea război mondial, o problemă de prim ordin în viața politică internațională a fost aceea a organizării postbelice a lumii și a păcii. La Conferința de la Potsdam, desfășurată între 17 iulie—2 august 1945 și la care au participat șefii de state ai celor trei mari puteri aliate : președintele S.U.A., Harry Truman (F. D. Roosevelt decedase la 12 aprilie 1945), președintele Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., I. V. Stalin și primul ministru al Marii Britanii, Winston Churchill împreună cu Clement R. Atlee, fiind însoțiți de miniștrii afacerilor externe, s-a căzut de acord asupra constituirii Consiliului miniștrilor afacerilor externe compus din reprezentanții Marii Britanii, U.R.S.S., Chinei, Franței și S.U.A. care urma să pregătească tratatele de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda. În același timp Consiliul trebuia să facă propuneri cu privire la reglementarea raporturilor cu Germania, Austria și Japonia.

Viitoarele tratate au fost conturate la întrunirile Consiliului miniștrilor afacerilor externe ținute la Moscova, Londra și Paris. La conferința de la Moscova, desfășurată între 16—26 decembrie 1945, s-a stabilit ca elaborarea tratatului de pace cu România să fie efectuată de către miniștrii afacerilor externe ai U.R.S.S., Marii Britanii și S.U.A. Proiectele au fost apoi discutate la Conferința de pace de la Paris, desfășurată între 29 iulie—15 octombrie 1946 și semnate, cu anumite modificări, în capitala Franței în ziua de 10 februarie 1947.

Textul

„U.R.S.S., Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de nord, S.U.A., Australia, R. S. S. a Bielorusiei, Canada, Cehoslovacia, India, Noua Zeelandă, R. S. S. a Ucrainei și Uniunea Sud-Africană, ca state aflate în război cu România și care au purtat în mod activ războiul împotriva statelor europene inamice cu forțe militare importante, desemnate în cele ce urmează cu numele de „Puterile aliate și asociate”¹, de o parte, și România, de altă parte².

Avînd în vedere că România care a încheiat o alianță cu Germania hitleristă și a participat alături de ea la război împotriva U.R.S.S., a Regatului Unit, a S.U.A. și a altor Națiuni Unite, poartă partea sa de răspundere în acest război ;

Avînd în vedere însă că la 24 august 1944 România a încetat toate operațiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socia-

liste, s-a retras din războiul contra Națiunilor Unite și a rupt relațiile cu Germania și sateliții ei ³ și că, după ce a încheiat la 12 septembrie 1944 un armistițiu cu guvernele Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, lucrînd în interesul tuturor Națiunilor Unite, ea a participat activ la războiul împotriva Germaniei ⁴; și

Avînd în vedere că Puterile aliate și asociate și România sînt doritoare să încheie un tratat de pace care să reglementeze, în conformitate cu principiile justiției, chestiunile aflate în suspensie de pe urma evenimentelor amintite mai sus ⁵, și să constituie baza unor relații amicale între ele, îngăduind astfel Puterilor aliate și asociate să sprijine cererea României de a deveni membră a Organizației Națiunilor Unite, precum și de a adera la orice convenție încheiată sub auspiciile Națiunilor Unite ⁶,

Pentru acestea motive au căzut de acord să proclame încetarea stării de război și să încheie în acest scop Tratatul de pace de față, desemnînd, în consecință, pe plenipotențiarii subsemnați, care, după ce au prezentat deplinele lor puteri, găsite în bună și cuvenită formă, s-au înțeles asupra dispozițiilor ce urmează ⁷:

PARTEA I FRONTIERE

Articolul 1

Frontierele României, indicate în harta anexată Tratatului de față (Anexa 1), vor fi cele care erau în ființă la 1 ianuarie 1941, cu excepția frontierei româno-ungare care este definită în articolul 2 al Tratatului de față.

Articolul 2

Hotărîrile Sentinței de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilită prin articolul de față astfel cum exista la 1 ianuarie 1938 ⁸.

Comentariu istoric

1. La conferința de pace au participat reprezentanții a 32 de state grupate după cum urmează:

a) „Puterile aliate și asociate” — „cei 21” — din care făceau parte cei cinci membri ai Consiliului miniștrilor afacerilor externe: China, S.U.A., Franța, Marea Britanie și U.R.S.S., precum și din reprezentanții: Australiei, Belgiei, R. S. S. a Bielorusiei, Braziliei, Canadei, Etiopiei, Greciei, Indiei, Noii Zeelande, Norvegiei, Țărilor de Jos, Poloniei, Cehoslovaciei, Uniunii Sud-Africane, R. S. S. a Ucrainei și Yugoslaviei.

b) Reprezentanți ai țărilor cu care urma să fie încheiate tratatele de pace : Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda în calitate de invitate ;

c) Cu titlu consultativ au mai luat parte reprezentanții Mexicului, Cubei, Egiptului, Iranului, Albaniei și Austriei.

2. România a fost invitată la Conferința de pace prin intermediul Franței, țara gazdă. Delegația României se compunea din : Gh. Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor externe, șeful delegației ; Gh. Gheorghiu-Dej, secretar general al C.C. al P.C.R., ministrul comunicațiilor și lucrărilor publice ; Lucrețiu Pătrășcanu, membru al C.C. al P.C.R., ministrul justiției ; Ștefan Voitec, secretar general al P.S.D., ministrul educației naționale ; Lotar Rădăceanu secretar general al P.S.D., ministrul muncii și asigurărilor sociale ; Ion Gh. Maurer, membru al C.C. al P.C.R., ministru subsecretar de stat ; dr. Florica Bagdazar, ministrul sănătății ; Elena Văcărescu ; Șerban Voinea, membru al Comitetului Executiv al P.S.D. ; general de brigadă adjutant Dumitru Dămăceanu ; ambasadorii României în S.U.A., Anglia și Franța, respectiv Mihai Ralea, Richard Franasovici, Simion Stoilov ; ministrul plenipotențiar la Haga, Horia Grigorescu și alți experți.

Obiectivele care stăteau în fața delegației au fost formulate în cadrul declarației guvernamentale intitulată : „Atitudinea României față de Conferința de pace“ :

- dreptul României de a cere și obține recunoașterea calității de stat cobeligerant ;
- îmbunătățirea condițiilor cu privire la limitarea armamentului și a forțelor sale armate ;
- cererile de reparații și restituiri să nu fie mai mari decât cele stabilite prin Convenția de Armistițiu ;
- dreptul ca România să dispună de întreaga libertate a politicii sale economice și în consecință înlăturarea stipulațiilor articolului 30 din proiectul de tratat care prevedeau introducerea automată în relațiile noastre economice cu străinătatea a clauzei națiunii celei mai favorizate pentru toate Națiunile Unite ;
- problema regimului Dunării să fie soluționată ulterior de către țările riverane, tratatul neputînd rezolva aceasta.

În declarația guvernamentală se exprima satisfacția pentru modul în care au fost soluționate problemele teritoriale și de graniță în partea de nord-vest a țării.

3. Directiva operativă a Marelui Stat Major din 23 august 1944 stabilea :

- a) Încetarea imediată a focului contra trupelor Națiunilor Unite (sovietice) ;
- b) Recuperarea forțelor armate române de pe frontul din Basarabia și Moldova, în scopul ulterioarei lor întrebuintări în operațiunile vizînd recucerirea Ardealului de nord ;

c) Eliberarea teritoriului național de trupele germane ;

Acțiunile decurgînd din alineatele a, b și c încep imediat¹.

În declarația guvernului publicată în „România liberă” din 24 august 1944 se preciza :

„... De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre. Hotărîrea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei și încetarea stării de război cu Națiunile Unite este expresia voinței întregului popor.”²

4. În ceea ce privește participarea activă a României la război, împotriva Germaniei hitleriste, tratatul, ignorînd realitatea istorică, trece cu vederea perioada 23 August 1944—12 septembrie 1944.

România a participat activ la război împotriva Germaniei încă de la data de 23 August 1944. Armata română și formațiunile patriotice, bazîndu-se pe sprijinul larg al poporului, au curățat de trupele germane, în numai 8 zile (23—31 august) *prin propriile forțe*, cea mai mare parte a țării (150 000 kmp.), o suprafață egală cu cele ale Danemarcei, Olandei, Belgiei și Elveției luate la un loc.

Ceea ce a produs uimire în rîndul contemporanilor a fost faptul că armata română în totalitatea ei, de la soldați pînă la generali, a întors armele împotriva hitleriștilor. Cu mare claritate este explicat acest lucru în Programul P.C.R. : „Prin eroismul și contribuția adusă la războiul antifascist, la înfringerea Germaniei naziste, poporul român a dovedit că nu avusese nimic comun cu participarea fascismului din țara noastră la războiul împotriva Uniunii Sovietice”³. În jurnalul de război al grupului de armate germane „Ucraina de Sud” se consemna : „Nici un general român nu este dispus să continue lupta de partea Germaniei”⁴.

Între 23—31 august 1944, pierderile provocate germanilor de către armata română și formațiunile patriotice de luptă s-au ridicat la cca 61 000 oameni, din care peste 5 000 morți — cifre echivalînd cu efectivul a cca 6 divizii. Au fost capturate 222 de avioane, 438 nave fluviale și maritime, armament și mijloace de transport.

În ce măsură această „participare activă” a României la războiul împotriva Germaniei pînă la data de 12 septembrie 1944 a fost în *interesul Națiunilor Unite* (s.n.), pentru a folosi formularea din tratatul de pace, este precizată de către o serie de oameni politici, generali, istorici, corespondenți de presă etc. Generalul Cochet și Lt. Col. Pacquier, de pildă, în studiul intitulat „România alături de Națiunile Unite”, relevă că insurecția română a permis ca „într-un termen excepțional de

¹ *Apărarea patriei, a independenței și suveranității naționale*, Editura politică, București, 1977, p. 272—273.

² *Ibidem*, p. 275.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 50.

⁴ Șt. Lache și Gh. Tuțui, *România și Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 75.

scurt, forțele române să se desprindă de frontul german, întreg teritoriul român să fie curățat de nemți, iar diviziile Wehrmachtului din Moldova și Basarabia să fie nimicite *. La vest și sud a rămas un front ce se întindea pe o lungime de 1400 km. Odată cu aceasta, o importantă chează-șie pentru viitor a constituit-o faptul că liniile de comunicație din România, întreprinderile industriale și petroliere, porturile și depourile, precum și navigația pe Dunăre au rămas intacte. Consecințele au fost importante și hotărâtoare. Armatele sovietice au putut să străbată în marș țara, cu arma la umăr, îndreptându-se spre Ungaria și Bulgaria și să se concentreze în centrul și vestul Transilvaniei⁴.

Delegația română la Conferința de la Paris a depus eforturi susținute pentru a fi înscris în tratat faptul că România a participat activ la război alături de Națiunile Unite încă de la 24 august și nu de la 12 septembrie 1944. Cu toate că o serie de delegați au recunoscut această realitate istorică, în tratat — în contradicție chiar cu convenția de armistițiu, care recunoaște acest adevăr, cităm : „...Cu începere de la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva U.R.S.S., pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și va duce războiul alături de Puterile Aliate“ (s.n.)⁶ — se va menține data de 12 septembrie 1944.

Printre consecințele menținerii în tratat a datei de 12 septembrie este și aceea cu privire la aplicarea prevederilor artic. 28, vizînd bunurile românești din Germania. La alineatul 1 se precizează că, de la intrarea în vigoare a Tratatului de pace, bunurile din Germania aparținînd României sau cetățenilor români nu vor mai fi tratate ca bunuri inamice, iar bunurile aparținînd României sau cetățenilor români ridicate și duse cu forța în Germania după 12 septembrie 1944 vor fi restituite. Referindu-se la aceste prevederi Gh. Tătărescu menționa valoarea lor redusă, deoarece pînă la 12 septembrie 1944 germanii fuseseră eliminați de pe teritoriul României, iar toate raporturile și ridicările de materiale din România au fost anterioare acelei date⁷.

5. Una dintre problemele majore asupra căreia și-a axat activitatea delegația română la Conferința de pace de la Paris a fost aceea privind recunoașterea pentru România a statutului de țară cobeligerantă, cerere întemeiată pe contribuția noastră substanțială la războiul antihitlerist.

* Este vorba de cca 25 divizii germane. La aceasta putem adăuga și faptul că a fost practic anihilată zona fortificată dintre cotul sudic al Carpaților Răsăriteni și Dunărea maritimă, unde se aflau pe o adîncime de 30 km un număr de peste 1660 de cazemate betonate (cca 20 km de front), înzestrate cu tunuri și armament automat care barau drumul de acces, cuprinzînd și un șanț antitanc de 80 km lungime, numeroase cimpuri de mine antitanc și contra infanteriei, rețele de sîrmă ghimpată, un sistem succesiv de tranșee și alte obstacole de luptă.

⁵ Șt. Lache și Gh. Tuțui, *Op. cit.*, p. 80.

⁶ Alexandru Vianu, C-tin Bușe, Sorin Zamfir, Gh. Bădescu, *Relații internaționale în acte și documente, vol. II (1939—1945)*, Editura didactică și pedagogică, București, 1976, p. 163.

⁷ Șt. Lache și Gh. Tuțui, *Op. cit.*, p. 296—297.

O serie de personalități politice apreciau cererea ca fiind justificată. Deputatul laburist Ivor Thomas declara în ianuarie 1945 în Camera Comunelor următoarele : „... de vreme ce România este a patra țară ca efectiv pe frontul împotriva Germaniei, ar fi cazul să i se acorde un statut de cobeligeranță”⁸. Delegatul Cehoslovaciei, generalul Heliodor Pika, susținând de asemenea acordarea acestui statut țării noastre, spunea : „Contribuția armatei române la victorie a fost incomparabil mai mare decît aceea, de pildă, a Italiei, care a fost recunoscută ca stat cobeligerant. Proporția reiese mai bine dacă se ține seama de numărul populației. România, cu o populație de 14 000 000 de locuitori a aruncat succesiv în luptă de la 15 la 29 de divizii, în vreme ce Italia, cu 47 000 000 de locuitori a putut pune în linie numai 6 divizii. Iată o dovadă strălucită care nu poate fi contestată. În plus armata română a capturat peste 100 000 de soldați germani și unguri, ceea ce reprezintă aproape 10 divizii inamice...”⁹. Căpitanul Duncan, membru al Partidului Conservator, a întrebat pe Eden (în Camera Comunelor la data de 14 martie 1945) dacă României i se va acorda statutul de cobeligeranță ca Italiei, mai ales acum cînd 17 divizii românești luptă pentru Aliați avînd pierderi 100 000 oameni din august 1944 pînă în prezent. Eden a răspuns : „Nu, domnule”¹⁰.

Așa cum se știe Conferința de pace nu a făcut decît să statueze în linii generale stipulațiile Convenției de armistițiu semnată la 12 septembrie 1944. Reglementarea cu minuțiozitate a unor probleme de mare însemnătate dintre care unele ar fi trebuit în mod normal să facă obiectul tratatului de pace au conferit acestui document un caracter mult mai larg decît al unei convenții de armistițiu propriu-zise. Prevederile contradictorii ale Convenției de armistițiu, care defineau România atît ca „țară învinsă” — care nu ar fi ieșit din război prin propria sa voință și ca urmare a luptei victorioase a poporului — cît și ca țară care a participat la război din 24 august 1944 pînă la victoria finală alături de Națiunile Unite, au influențat atitudinea marilor puteri ale coaliției anti-hitleriste față de România. Prevederile Convenției de armistițiu (art. 16) îngrădeau corespondența și comunicațiile guvernului român cu țările străine, cu ambasadele, legațiile, consulatele acestora aflate în România, acestea fiind dirijate potrivit modului stabilit de Înaltul Comandament Aliat (sovietic). În aceste condiții o politică externă proprie era extrem de greu de realizat, dacă nu chiar imposibil¹¹.

Tratarea țării noastre ca „țară înfrîntă” se va reflecta atît în natura drastică a clauzelor armistițiului, cît și în întreaga atmosferă premergătoare semnării Tratatului de pace și în înseși prevederile acestuia.

⁸ Alex. Vianu..., *Op. cit.* p. 171.

⁹ Șt. Lache, Gh. Țuțui, *Op. cit.*, p. 258.

¹⁰ Alex. Vianu..., *Op. cit.* p. 171.

România și Conferința de pace de la Paris din 1946, în „Revista de istorie”, nr. 10/1979, p. 1991.

¹¹ Ion Alexandrescu, recenzie la lucrarea Șt. Lache, Gh. Țuțui,

6. La data de 9 iulie 1947, Consiliul de Miniștri hotărăște să remită secretarului general al O.N.U. declarația de intrare a României în O.N.U. și adeziunea României la Carta Națiunilor Unite.

7. Conferința de pace avea ca mandat să dezbată proiectele tratatelor de pace cu cele cinci țări europene. Ea a avut însă posibilități limitate din acest punct de vedere, întrucât rol preponderent în viața internațională postbelică, inclusiv dreptul de a interveni în treburile interne ale altor popoare și-au atribuit marile puteri. Statele mici și mijlocii au întâmpinat mari dificultăți în a-și face auzite cererile îndreptățite, ori în a influența în vreun fel sau altul evoluția lucrărilor Conferinței de pace. Această stare de lucruri se datora faptului că singurul for care putea să adopte decizii definitive era de fapt Consiliul miniștrilor de externe, mai cu seamă ai U.R.S.S., Marii Britanii și S.U.A. și nu conferința de pace. Conferința avea doar competență să facă recomandări asupra proiectelor tratatelor de pace, care urmau a fi luate în considerare cu prilejul definitivării tratatelor.

Activitatea intensă a delegației române, desfășurată în deplină unitate, s-a concretizat prin întocmirea și prezentarea unor amendamente, prin nenumărate explicații și demersuri făcute de către membrii ei. Eforturile delegației nu au satisfăcut însă decît parțial speranțele poporului nostru.

Puterea limitată a conferinței a fost relevată cu claritate de către o serie de istorici, scriitori, ziariști etc. Ziarul norvegian „Arbeiderbladet” scria la 11 februarie 1947: „Tratatele de pace cu cei cinci aliați europeni ai Germaniei s-au semnat ieri. Nu este un acord între învinși și învingători, ci mai cu seamă între învingători. Întîrzierea redactării tratatelor nu se datorează neînțelegerii dintre învinși și învingători, ci dificultății pe care învingătorii o aveau pentru a se înțelege între ei. Cele cinci state cărora li s-au prezentat conturile războiului au avut rolul de spectatori în marea luptă diplomatică”¹².

8. La ședința comisiei politice și teritoriale pentru România, atunci cînd a fost discutat articolul 2 din Tratatul de pace cu privire la frontiera româno-ungară au fost invitați și reprezentanți ai Ungariei și României pentru a-și expune vederile. Pretențiile revizioniste ale Ungariei, expuse în ziua de 31 august 1946 de către ministrul Ungariei la Paris, Paul Auer, nu au găsit nici un susținător. La 2 septembrie 1946, șeful delegației române la Conferința de pace de la Paris, Gh. Tătărescu, a făcut o strălucită expunere demonstrînd pe bază de date istorice, etnice și economice, lipsa de consistență a cererilor maghiare. Argumentele delegatului român au fost susținute cu aprecieri, date și fapte rezultate din activitatea comisiei internaționale, care studiase această problemă în vederea încheierii tratatelor de pace de la sfîrșitul primului război mondial. În încheierea expunerii, delegatul român spunea: „Guvernul român declară că orice act tinzînd să modifice frontiera româno-un-

¹² Șt. Lache, Gh. Țuțui, *Op. cit.*, p. 302.

gară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiție și cu crearea unui nou focar de agitație în această parte a Europei și că orice act menit să-l angajeze într-o discuție asupra politicii sale interne și a legilor sale organice ar fi considerat ca o știrbire a suveranității și independenței sale¹³.

Comisia politică și teritorială pentru România a propus cu 10 voturi pentru și 2 abțineri (Australia și Uniunea Sud-Africană) restabilirea vechii frontiere româno-ungare, așa cum exista la data de 1 ianuarie 1938.

Indicații metodice

Textul comentat poate fi folosit în mod diferențiat în cadrul lecției „România în anii instaurării și consolidării puterii revoluționar-democratice (23 August 1944—30 Decembrie 1947)” la clasa a X-a sau „Al doilea război mondial” la clasa a VII-a, cit și în cadrul cercului cu elevii.

În desfășurarea lecției, textul va fi introdus în acel moment al lecției cînd prin intervenția lui se va realiza maximum de eficiență.

Pot fi folosite modalități diferite de integrare a textului. De pildă, după ce se va vorbi despre politica externă a României în perioada 1945—1947 cit și despre pregătirea și desfășurarea Conferinței de pace de la Paris și semnarea tratatului de pace la 10 februarie 1947, va fi făcută lectura textului. Cunoașterea conținutului documentului de către elevi va permite desfășurarea unei dezbateri ample, pe baza cunoștințelor lor anterioare. Dezbaterea asupra textului va activa pe elevi, le va spori curiozitatea, le va forma spiritul critic, și în final va contribui la dezvoltarea gândirii istorice, realizîndu-se astfel învățarea prin descoperire.

Textul poate fi pus la îndemîna elevilor în cadrul lecției și sub forma unei fișe dactilografiate. După lectura făcută de către elevi, are loc dezbaterea, o analiză multilaterală a acestuia.

O altă modalitate de folosire a textului poate fi și următoarea: după ce se împarte textul dactilografiat, clasa va fi împărțită pe grupe, fiind repartizată fiecărei grupe cîte o problemă în legătură cu conținutul documentului asupra căreia să-și îndrepte atenția, de pildă:

- de ce era necesar tratatul de pace cu România, țară care luptase din august 1944 împotriva Germaniei ?;
- participarea activă a României la războiul antihitlerist și prevederile tratatului de pace;
- tratatul de pace și problema acordării României a statutului de cobeligeranță;
- tratatul de pace și problema frontierei româno-ungare, etc.

După lectura făcută de către elevi, se va desfășura dezbaterea pe problemele repartizate grupelor.

¹³ Șt. Lache, Gh. Țuțui, *op. cit.*, p. 264.

Putem folosi și metoda de a da textul și a repartiza problemele de studiu pe grupe — eventual cu indicarea unei sumare bibliografii pentru fiecare problemă (dar să nu ducă la supraîncărcarea elevilor) — încă din ora anterioară celei în care va fi dezbătut. În timpul lecției, la momentul potrivit, va avea loc apoi dezbaterăa problemelor date acasă pentru studiu.

Dezbaterăa ce va avea loc, indiferent de modalitatea prin care este introdus documentul în lecție, va trebui să ducă la sublinierea faptului că deși nu a fost acordat României statutul de țară cobeligerantă și că nu a fost evidențiat în tratat faptul că România a participat activ la războiul antihitlerist cu începere de la data de 24 august 1944, tratatul de pace puneă capăt regimului de armistițiu și statornicea pentru țara noastră situația de stat independent, egal în drepturi cu celelalte state, deschizându-se astfel posibilități noi pentru afirmarea sa pe arena vieții politice internaționale. În același timp se înfăptuia un act de justiție prin anularea dictatului imperialist de la Viena și restabilirea frontierei dintre România și Ungaria așa cum existase la data de 1 ianuarie 1938. Aceasta a fost și rațiunea pentru care Consiliul de Miniștri al României a hotărât la 1 februarie 1947 să-l accepte și să treacă la semnarea lui. Cu acest prilej, Dr. Petru Groza sublinia: „Tratatul de pace este o unitate. El nu poate fi divizat. Are părți luminoase și părți umbroase. Noi nu putem să acceptăm numai părțile luminoase și să refuzăm altele care nu ne convin... În fond, sarcinile sint grele și mari. Vom face totul ca să ne respectăm semnătura. Dar, aceste sarcini vor fi cu timpul lichidate. Ceea ce rămîne însă, țara ca o unitate, cu hotarele ei așa cum sint, este de ajunsă temelie pentru ca să pășim uniți la reconstrucție, pentru ca să creăm condiții de viață nouă pentru poporul nostru și pentru popoarele conlocuitoare”¹⁴.

În activitatea cercului de istorie cu elevii, documentul poate fi utilizat alături de alte documente și de materiale ilustrative în vederea aprofundării problemelor legate de încheierea tratatului de pace cu România. Studiarea textului de data aceasta de către elevi în cadrul muncii de documentare, prin stabilirea unor probleme de urmărit, le va permite să-și clarifice și să-și consolideze cunoștințele și va contribui la formarea gândirii lor istorice.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Apărarea patriei, a independenței și suveranității naționale, Editura politică, București, 1977, p. 272—286.

Alex. Vianu, C-tin Bușe, Sorin Zamfir, Gh. Bădescu, *Relații internaționale în acte și documente, vol. II (1939—1945)*, Editura didactică și pedagogică, București, 1976, p. 162—175.

¹⁴ Șt. Lache, Gh. Țuțui, *op. cit.*, p. 299.

Marea conflagrație a secolului al XX-lea. Al doilea război mondial, ed. a II-a revizuită și adăugită, Editura politică, București, 1974, p. 547—548 ; 562—564.

Șt. Lache, Gh. Tuțui, *România și conferința de pace de la Paris din 1946*, Dacia, Cluj-Napoca, 1978.

România și războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 mai 1945. Editura Militară, București, 1966.

Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944—1947*. Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

LUCIAN-HORAȚIU CHIȘU